

Länsstyrelsen
Värmland

Värmländska byggnadsminnen

Älgå spiksmedja

Kommun:	Arvika
Socken:	Älgå
Funktion:	Museum
Tillgänglighet:	Smedjan hålls öppen för besökare sommartid.

Beskrivning

Älgåns rika förekomst av fall och därmed vattenkraft föranledde 1686 utfärdandet av privilegier för en stångjärnssmedja för tillverkning av 400 skeppund järn. Verksamheten påbörjades dock först 1695. 1738 utökades produktionen vid järnbruket till det dubbla och 1796 byggdes en ny spikhammarverkstad som inrymde tre hammare för ett hjul och stock samt ett blåshjul och en härd. Intill denna låg kolhus, arbetarbostäder och herrgård. Bruket lastageplats med järnhus och sjömagasin låg invid Glafsforden.

1786 utvidgades bruksrörelsen med en stångjärns- och knippsmedja för utsmidande av 300 skeppund järn. I stångjärnssmedjan fanns två blåsbälgar och i knippsmedjan en härd med en bälg. Stockarna drevs med överfallshjul. Den ökade efterfrågan på stångjärn resulterade 1789 i ytterligare en stångjärnshammare. 1843 byggdes en ny stångjärnssmedja på samma plats som den äldre. Den nya byggnaden inrymde en stångjärnshammare och två smält- och räckhårdar. 1801 uppförde brukspatronen en ny stor herrgårdsbyggnad med flygelbyggnader på en höjd söder om Älgå och stångjärnssmedjan.

Under 1700-talets senare hälft inträdde en kris inom järnhanteringen i hela landet vilket resulterade i att även verksamheten vid Älgå minskade. Trots bättre konjunkturer i övriga landet återhämtade sig inte verksamheten vid bruket i Älgå. 1844 eldhärjades spiksmedjan, men återuppfördes året därefter vid ett fall nedströms stångjärnssmedjan. Den nya smedjan byggdes för två knipphammare för en hjulstock, tre spikhammare för en hjulstock, härd med två eldstäder, blåsbälg samt med tre vattenhjul och sump efter hela smedjans längd. Intill smedjan byggdes samtidigt ett nytt kolhus. Härutöver gjordes under 1800-talet inga större moderniseringar vid bruket. 1869 ledde den hårda konkurrensen med andra bruk till att stångjärnstillverkningen lades ner. Spiktillverkningen fortsatte dock ytterligare i tio år. Därefter användes spiksmedjan under en period som klensmedja.

Under åren 1981-82 genomgick spiksmedjan en omfattande restaurering, varvid dämet, vattenrännan, de tre vattenhjulen och spikhamrarna återuppsbyggdes och/eller rekonstruerades. En förnyad restaurering genomfördes 1999. Byggnaden är idag den enda kvarvarande spiksmedjan i länet.

Skyddets omfattning i sammandrag

Skyddsföreskrifterna omfattar exteriör, interiör, äldre fast inredning samt omgivande markområde där inga väsentliga förändringar får ske.

För fullständiga skyddsföreskrifter, kontakta Länsstyrelsen.

Lästips

- Erco C. *Från svarta till vita kol*. Arvika 1943.
- Ernvik A. *Älgå – en sockenbeskrivning fram till år 1945*. Karlstad 1945.
- Furuskog H. *De Värmländska järnbruken*. Filipstad 1924.
- Mellander B. *Älgå spiksmedja – en vägledning*. Karlstad 1984.
- Nordström A. *Järnbruk, Pappersbruk, Glasbruk i Arvikabygden*. Arvika 2004.

Ändringsinformation

Datum: Kommentar:

2007-11-09 Första versionen - huvuddelen av informationen hämtad från tidigare byggnadsminnesbeskrivningar.